

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

ГБОУ "Гимназия № 1 г. Карабулак им. А.Б. Дошаклаева"

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО

руководитель ШМО

_____ Яндиева Ц.Я.

Протокол № 1

от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

_____ Чапанов К.М.

от «30» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:

И.о. директора

_____ Чапанов К.М.

от «30» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 4-х классов

г.Карабулак, 2023 г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка)

Г1алг1ай литература программах лаьца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхеллаговзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1айметта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара накъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1айметтала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб.Массехк хана доакъоох бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш –г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дикакхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэхьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебарадухьа дола говзаме йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший

чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература

исторех а литературей вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори адикаг1а йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера

кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикаг1а кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра 1омайоя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хьежжа, тайп-

тайпара хьехара накъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беа йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаьцакхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беа хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, урокаш т1а а дешаш, ц1аг1арча дешара т1ахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беа массане цхьана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш,отгадаьча хатгара текстаца жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой кертерча даькъе кхетам болаш кийчбе беа ешаш йола произведенешшоай ло1аме яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

4 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хьехархочун уроккерттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1еххьара

1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж

дешархошка хъала ешийта еза. Класе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала хадеза.

Къаьста теркам т1абахийта беа дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош, текста юкьера белгалъяьха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалый оамалех шоашта хетар оалаш, 1алама суртдийшачул т1ехьаг1а уж каьхата т1а дахка хъожаш.

Балха х1ара тайпа, 1омаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хъежжа хила деза.

Хъехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, х1ана аьлча, из йоазонца беболча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хъехархоочунца дешара т1адуллар оттаде, урока лерх1амга хъежжса. Деша дешара лерх1амашка хъежжса.

- Массанеца цъхана урока план оттае ха, произведени чулоацам хъабувцара план оттае ха. Планага хъежжса беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- 31амигача тоабаца е шинне цъхана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хъакъоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхуви хилар хъахъокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший ло1амаг1а хъаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хъехархочо хаттараица новкъостал а деш. Деша къайла ма1ан ха, из тахка.

- Произведенеи шоайла йиста, в1аишкаоттае, юкъарадар а тарадоацар а хъаоалаш.

- Дийшачун дакъа диста мукъама е или дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахъан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доаг1а масалаи доаладе, даьржа дувзадена къамаьл де.

- Г1алг1ай фальгаи кхоллара лерх1ам ха, цар лу пайда, цар лерх1ам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии 1илман кхетам балара текстаи санна.

- Кхоллама навькаи хъахъокхар, тайп-тайпара произведенеи дагалувцаи, проектни т1адуллари кхоачаидеи.

- Дешаидар кхетаде, дийшар лоаца таблица чу а схема чу а д1аязде ха.

Коммуникативни УУД.

- Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараи тела. Диалоге, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахъа хетар ч1оаг1аидеи, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хъежжса 5-6 предложенех дувзадена къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувг1а ха, къовсама юкье дакъа лаца.

- Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эзди дешаица къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереица.

- Барт бара кийча хилар хъахъокхар, къовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациеи йоалае ха.

- Бокхийчарца къамаьл деш, книжкаи, дошлоргаи, энциклопедеи дешаи кердадар, пайдабар леа.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаьца лоаца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, кьахетаме, вIаши новкъостал деш хилар)
- Ше ваьнна моттиг хови хила, ше малагIа этносаца лоарIаши ва ха. Кхыча кьамех цар сий деш кьамаьл дар.
- Кхыйола культураи а, кьамаш а долга хови хилар, дикагIа довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракетараи хьаала хар (нохчий, татараш, Iарбий, сирийцаи, кх. дI. а).
- Юкьа а ца лелхаш, кхычунга ладувгIа ха, ший уйла сатийна дIаалар, тайп-тайпара аргуменаш а йоалаеш. Дешархой вIаши кьовсам балара бахьанаш ха.
- ЦIагIа а классе а книжкаи дешара тIакхуви хилар хьахьокхар, библиотеке ахар, мукьа волча хана, урока эша материал кийчъяр.
- Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хьахьокхар, шийна эггара чIоагIагIа безачар цIераи яха хар, безара бахьан а хьаалар.
- Литературни кхоллама болх шийна эшаи болга хар.
- Ишколе вахара бокьонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малагIа ба хар. Дикача дешархочун масалаи доаладе йийшаца произведени юкьера.
- Сага новкъостал доацаи ше болх бе хови хила, ше даьчох жоп дала дезалга хови хила.
- Поэтически деша хозал хови хила, йоазонхочо дешаица сурт дулаш доаладаь дешаи хьалаха хови хила. Хозахийта дешаи а эпитетаи а шоай кьамаьла юкьедоаладар.
- Эделаца дар доацар хови хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаи хьаювцаха, гIулакхаца дар доацар кьоастаде ха.
- Дешаи а яз деш а нийса вагIараи бIаргий са толха ца дараи йоагIа бокьонаш хови хила. КIаьдвалар дIадоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахцIена хилара бокьонаш цIагIа а накъайоалаи лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

- дешархо кьаман гIулакхаи эделаи тIакхийна хилар;
- дезала вахар довзаш хилар;
- ший кьаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;
- Росси пачхьалкхен гражданин ше волга хови хилар;
- дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал араха а.

ГIалгIай метто, эрсий метто санна, метта Iилман дакьа а ший маIанна а йоккха моттиг дIалоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически маIан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча кьамашца Iимерза а, эздIа а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш. Тахан латгача хьале гIалгIай мотт Iомабара, цу метта йоазув де хара Iалаьмате йоаккха терко е еза кьаьстга ишколо. ХIанзарча зама бераша Iалаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. ЦIагIа а ара а бераша шоай наьна метта кьамаьл кIезига ду. ГIалгIай мотт бувчачар а кьамаьла юкье дукха эрсий дешаш леладу, цудухьа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Иштгача хьале тIехь тIайоагIача хана гIалгIай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухьа ишкола хьалха латга декхар да гIалгIай метта дешари йоазуви дешархошта Iомадар, безам тIабахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. КIира сахьатий боарам дукха беце а дешархоша мотт Iомабергба, хьехархоша из безаргболча тайпара дIахьехе. Цу тIа йоазув де гIалгIай метта хала а дац, хIана аьлча, гIалгIай абата тIа дукхагIадола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта Iомаде IотIакхета алапаш да: I, аь, гI, кх, кь, кI, пI, тI, хь, хI, цI, чI, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хьехархочо боккха теркам тIабахийта беза дешаш дIаоалаши яз деши йолча башхалонашта. Иштга боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хьаалара, хIана аьлча, бери яз деша хана ше харцахьа дош дIааларга хъежжа гIалаташ а деш яздергда. Из болх I классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

Г1алг1ай литература

№ п/п	Урока темаш	С1а хьа таш	Ха	
			План.	Факт.
I- четверть Даьй-Мохк Г1алг1айче				
1.	Книжка довзар. «Г1алг1ай мохк» Хамхоев А. «Тахан со г1озваьнна» Яндиев Дж.	2		
2.	«Къамаьл» Гагиев Г. Ма къаьга доаг1а» Осмиев Хь.	2		
3.	Кл. арахъара урок «Сона Даьхе еза» Хамхоев А. «Наьсаре» Чахкиев С.	2		
4.	«Г1ишланхой 1уйре» Кодзоев Т. «Даьхен ираз 1алашде» Озиев С.	2		
5.	«Вай байракх. Вай герб». «Г1аьнаш лега ха» Гагиев Г.	2		
Хьамсара 1алама сурташ				
6.	Кл.арахъара урок «Лийг» Хашагульгов I Хьунаг1ара гуйран 1уйре» Торшхоев И.	2		
7.	«Эггара боккхаг1бола чкъаьра» «Аьхки сала1ар» Саракаев Хь.	2		
8.	«Эг1ар» Веджижев А. «Кхоанен даьй» Плиев М-С.	2		
Къахьегам, г1улакх, эздел-доттаг1ий ба				
9.	«Безам ба са» Осмиев Хь. «Дикадар, водар» Берсанов Х.	2		
II- четверть				
10.	«Г1ишланхой» Ужахова Х. «Къоанои К1анти» Костоев I.	2		
11.	Кл.арахъара урок «Тоатолг» Плиев М-С «Йиь хьажк1а» Плиев М-С	2		
12.	«Лейлай ц1ай» Шадиев С, «Балха кулгаш» Осмиев Хь. «Хьаг1» Шадиев С.	2		
Халкъа багахбувцам				
13.	Багахбувцама дош- хозала хьаст. Танкиев А. Иллеш	2		
14.	Кицаш. Ховли- довзали. Кл.арахъара урок. «Когсоалозаш» Осмиев Хь.	2		
15.	Фаьлга хьалха оалараш «Тешаме новкъост» фаьлг «Тешаме новкъост» (фаьлг), Берза дув (фаьлг).	2		
3 четверть				
16.	Борзи ж1алии (фаьлг) Маьра к1аьнк (фаьлг)	2		
17.	Дошо фийг (фаьлг), «Кхо хьехар» (фаьлг) Кл.арахъара урок. «Юрт ягар» Галаев Хь.	2		
18.	«Къе саги борзи» (фаьлг), «1овдалча берзах бола фаьлг» «Доттаг1а» Гагиев Г. «Г1алг1ай мотт»	2		

Машарай доттагалай тӱхья

19.	«Осканов Суламбек-Халкъа турпал» Котиева Н. «Машар» Гагиев Г. «Ма дика дар» Хамхоев А.	2		
20	Кл.арахъара урок. «Мугларера гишланхо» Кодзоев Т. Бераш- Даьхен кхоане я» Осмиев Хь., «Шоайла машар лоаттабе» Озиев С.	2		
21.	«Хаьхочун да» Чахкиев С. «Къахъегам», «Кадайли Мекъали» Озиев С.	2		
Гӱлгӱай йоазанхой				
22.	«Совгӱат», «Бераш дегагӱоз» Озиев С. Кл.арахъара урок «Майра летчик» Галаев Хь	2		
23.	«Бӱаьсти» Зязиков Хь-Б. Керда шу», «Бӱаьсти йоагӱа!» Осмиев Хь.	2		
24	«Кулгаша бӱаргаша», «Бӱаьстан догӱа» Муталиев Хь-Б. Лермонтовга», «Бӱаьсти» Яндиев Дж.	2		
25	«Мух», «Низа овла» Веджижев А. «Безама юхъанцара оагӱилг», «Нана» Чахкиев С.	2		
4 четверть				
26	«Тирк», «Бутг», «Са моаршал да хьога» Плиев М-С Кл.арахъара урок.Селаӱад дешар	2		
27	«Гӱайгӱа оаш ма елаш», «Наьсарен лаьтта», «Гӱарагӱураш» Гагиев Г.	2		
Дувца вай ноаноех лаьца				
28	«Нана» Муталиев Хь-Б., «Нана тхайса улл» Гагиев Г. «Оагӱув хьалаьцача» Мальсагов А.	2		
29	«Даьци» Шадиев С. Кл.арахъара урок.Селаӱад дешар	2		
30	«Нана дагалаьца» Осмиев Хь., «Кхалнах» Хамхоев А. «Шера ханаш», «Аькхе» Плиев А.	2		
Хьамсара ӱалама сурташ				
31	«Ткъамашца лела сахьат» Чаплина В. «Даьхе» Гагиев Г., «Бӱаьсти йоалаш» Плиев А	2		
32	«Бӱаьстинг» Кодзоев Н. «Бӱаьсти» » Гагиев Г. «Селаӱад» Мякиев А. «Хьаст» Арапиев Хь.	2		
33	«Вӱовнаш» Гагиев Г. «Гӱаи цун тӱхьеи» Чарахьал дитар» Шадиев С.	2		
34	Бакъилг» Арчаков Т. ӱомадаьр кердадаккхар	2		